

РОЛЬ ТРЕНІНГОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ

У статті розкривається роль тренінгових технологій у процесі навчання у ВНЗ. Основною метою статті є аналіз сутності та розкриття можливостей використання тренінгу у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників. Визначено поняття тренінгу, його основні складові та переваги у порівнянні з іншими методами навчання. Описано досвід впровадження тренінгових технологій під час вивчення таких дисциплін, як: «Технології соціальної роботи», «Практикум соціальної роботи», «Соціальна профілактика».

Ключові слова: професійна підготовка; тренінг; соціальні працівники; студенти; навчання; ВНЗ.

Постановка проблеми. Питання професійної підготовки майбутніх соціальних працівників в сучасних умовах набувають особливої актуальності й гостроти. Адже від рівня професійної культури й майстерності соціальних працівників, їх компетентності, здатності творчо підходити до розв'язання складних завдань, формування у клієнтів позитивної мотивації на вирішення життєвих проблем залежить успіх у створенні відповідних умов. Успішність процесу професійної підготовки залежить від багатьох факторів, не останнє місце серед них займає впровадження в навчально-виховний процес ефективних методів роботи зі студентами, до яких і належить тренінг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аспекти професійної підготовки майбутніх соціальних працівників, зважаючи на свою актуальність, отримали достатній ступень розкриття в сучасній науці. Зокрема, цінними є роботи С. Архипової, І. Зверевої, А. Капської, Л. Тюпті, В. Поліщук, С. Харченка, Т. Семигіної, С. Тетерського, Є. Холостової, В. Курбатова та ін. Питання використання тренінгу у навчально-виховному процесі вищої школи розкрито у роботах Н.Бамбурак, Т. Бойченко, О. Корнійчук, К. Роджерса, О. Ярова та ін. Аналіз зазначених джерел засвідчує посилення уваги з боку науковців до питання професійної підготовки майбутніх соціальних працівників за допомогою тренінгових технологій.

Метою цієї статті є аналіз сутності та розкриття можливостей використання тренінгу у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Вклад основного матеріалу. Процес професійної підготовки майбутніх соціальних працівників є надзвичайно складним завданням для вищої школи України. Враховуючи всю складність даного виду професійної діяльності є необхідність впровадження інноваційних методів навчання, які б допомагали наситити студентів не лише теоретичними знаннями, а й професійними вміннями.

Проблема підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності є предметом вивчення сучасних дослідників. Так, О. Карпенко розглядає процес професійної підготовки майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти [2]. Саме навчально-виховний процес університету покликаний вирішувати проблему підготовки майбутніх соціальних працівників до практичної роботи. У дослідженні О. Карпенко підкреслено, що «соціальна робота є багатограним видом діяльності, професійна діяльність, що здійснюється професійно підготовленими спеціалістами та їхніми помічниками і спрямована на надання індивідуальної допомоги людині, сім'ї чи групі осіб, які потрапили у скрутну для них ситуацію, шляхом інформування, консультування, безпосередньої натуральної і фінансової допомоги, соціальної реадaptaції, догляду та обслуговування хворих і одиноких, надання психологічної і педагогічної підтримки та орієнтація тих, хто потребує допомоги, на власну активність у розв'язанні складних проблем» [2, с. 13].

Водночас А. Капська зауважує, що «незважаючи на велику потребу у фахівцях соціально-педагогічної роботи в Україні, фактично відсутня координація їх фахової підготовки» [3, с. 13]. Зокрема, підготовка їх ведеться як допоміжна на кафедрах історії, соціології, педагогіки, психології та деяких інших. На думку вчених, фахівців для соціальної сфери потрібно готувати таким чином, щоб вони були здатні змінити, усунути і скорегувати негативні соціальні прояви у суспільстві. Саме тому, як зазначає В. Поліщук, зміст підготовки вказаних спеціалістів повинен включати такі компоненти, як: глибокий аналіз сучасного соціального розвитку і формування вміння давати об'єктивну оцінку соціальній політиці, пропонувати альтернативні варіанти; чітке уявлення і класифікація сучасних моделей, форм і методів самої практики соціальної роботи; власне педагогічний процес підготовки соціальних працівників; розробка теорій, кон-

цепцій, моделей і технологій, спрямованих на ефективне функціонування соціального працівника; розробка і реалізація програм, що підвищують компетентність соціального працівника [5, с. 5–7].

Підготовка майбутніх соціальних працівників має відбуватися з урахуванням концептуальних засад взаємовпливу освітянського простору і соціальної роботи. Такої думки дотримується І. Мельничук. При цьому одним із основних завдань фахової підготовки соціальних працівників, на її думку, є «першочергова орієнтація навчання на формування професійної компетентності студентів на основі оволодіння ними фаховими знаннями, вміннями та навичками роботи з різними категоріями клієнтів у майбутній практичній діяльності» [4, с. 16]. У дослідженнях вітчизняних науковців підкреслюється роль різноманітних форм та методів навчання (тренінги, робота в мікрогрупах тощо), наголошується на необхідності впровадження спеціалізованих курсів.

Узагалі під тренінгом розуміється форма активно-го навчання, метою якого є передача знань, а також розвиток відповідних умінь та навичок; він є методом створення умов для саморозкриття учасників та самостійного пошуку ними способів рішення соціально-психологічних проблем [1, с. 15]. Тренінг є одним з ефективних методів групової роботи, заснований на активній участі самих учасників тренінгового заняття і на сьогоднішній день виступає одним із найефективніших способів передачі та засвоєння інформації. Будь-який тренінг будується на взаємоактивному навчанні, дискусіях, «мозкових штурмах», рольових іграх, аналізі випадків тощо.

Відповідно тренінг у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників спрямований на те, щоб студенти набували належні систематизовані професійні знання, уміння, навички, які доповнять стихійно отриманий соціальний досвід і забезпечать більш успішне освоєння соціальних норм, установок, цінностей, ролей. Адже, у порівнянні з іншими навчальними методами та формами тренінг має ряд переваг:

- робота в групах, що дозволяє знати комунікативні бар'єри, подолати стереотипи та налагодити процес взаєморозуміння;
- наявність правил роботи, що дисциплінує учасників та оптимізує процес навчання;
- можливість отримати зворотній зв'язок, що дає змогу відчутти підтримку та взаєморозуміння від студентів та викладів;
- атмосфера відкритості та довіри, що дозволяє студентам краще розкрити свої когнітивні, комунікативні та особистісні риси;
- використання активних методів навчання (ділові ігри, рольові ігри, мозковий штурм, дискусії, показ відео файлів тощо), що урізноманітнює процес навчання, робить його більш насиченим та цікавим.

Тренінгова робота має бути побудована так, щоб спонукати студентів до самоаналізу, представлення власної точки зору та особистого соціального досвіду, формування пріоритетних особистісних позицій, до особистісного зростання в усіх напрямках. Лише за

таких умов ми можемо говорити про соціально-навчальний ефект тренінгової роботи.

Саме за допомогою тренінгових технологій формуються професійні навички та уміння, які є базовими для соціального працівника:

- вміння встановлювати контакт з клієнтом;
- налагодження зв'язку та зняття бар'єрів у спілкуванні з клієнтами;
- навички активного слухання;
- орієнтація в ситуації клієнта, ведення діалогу;
- зняття емоційного напруження;
- вміння аргументувати свою точку зору тощо.

Тренінгові технології відіграють важливу роль у вирішенні завдання оволодіння майбутніми соціальними працівниками професійними знаннями та навичками. Відповідно кожне тренінгове заняття включає інформаційний матеріал, що повністю відповідав темі та практичні вправи. Всі тренінгові заняття необхідно насичувати використанням різноманітних навчальних методик та технік (перегляд фільмів, дискусії, підведення підсумків, ігри тощо). Завершується тренінгове заняття, за всіма правилами, підбиттям підсумків. Кожен студент має можливість сказати, що йому найбільше запам'яталось, сподобалось (не сподобалось), було цікавим, висловити побажання стосовно наступних тренінгових зустрічей.

Тому у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних працівників ми використовуємо тренінгові форми роботи, намагаємось наситити традиційні навчальні заняття активними та інтерактивними методиками. Так, наприклад, під час вивчення дисципліни «Технології соціальної роботи» студенти мали можливість поєднувати теоретичне викладення матеріалу з його практичним відпрацюванням у тренінгових формах. Особливо актуальним таким підхід був під час вивчення технології соціального проектування. Адже навчання процесу розробки та складання соціального проекту вимагає саме практичного відпрацювання всіх його основних складових. Кінцевим результатом такої роботи стали спроби студентів самостійно написати соціальний проект. Звичайно ці спроби потребує серйозних удосконалень, але все ж таки дали студентам необхідний досвід.

Досить ефективними виявились тренінгові технології під час вивчення дисципліни «Соціальна профілактика». Зокрема, вивчаючи тему «Профілактика безробіття та незайнятості населення» студентам було запропоновано відпрацювати навички пошуку роботи, складання резюме та проходження співбесіди. Під час виконання цих вправ виявилось, що багато студентів навіть не задумувались про пошук роботи, не володіють необхідними знаннями та навичками. Також було розроблено перелік тем, які були б цікавими студентам для подальшого вивчення:

- «Профілактика штучного переривання вагітності у молодих жінок»;
- «Скажи наркотикам «Ні!»»;
- «Профілактика вживання алкоголю в студентському середовищі»;
- «Профілактика ЗПСШ та ВІЛ/СНІД»;
- «Причини та профілактика самогубства в молодіжному середовищі»;

– «Толерантне ставлення до ВІЛ-інфікованих» тощо.

Цінними виявились тренінгові технології у процесі вивчення дисципліни «Практикум соціальної роботи». За допомогою тренінгу студенти набували: практичних навичок написання профілактичних програм, волонтерських програм, складання плану соціального супроводу сімей та звільнених з місць позбавлення волі, технології створення прийомних сімей та ін.; отримали досвід використання таких технік у роботі соціального працівника, як: «мапа сили», генограма сім'ї, екомапа, «лінія часу» тощо. Також слід відмітити, що до проведення тренінгових занять з цієї дисципліни залучались фахівці соціальних служб, що також дало змогу урізноманітнити та удосконалити процес здобуття професійних умінь та навичок.

Загалом ефективність тренінгу під час вивчення дисциплін підтверджена результатами контрольних робіт, фронтальних опитувань та семестрового контролю. Студенти, які брали участь у тренінгах показали вищий рівень знань та вмінь. Також, на основі аналізу відгуків студентів, можна стверджувати, що саме тренінгові технології допомагали їм краще зрозуміти матеріал, відпрацювати необхідні навички, а відповідно і краще запам'ятати.

Також слід наголосити на необхідності використання тренінгових технологій у позааудиторній діяль-

ності. Студенти охоче беруть участь у різноманітних тренінгах, присвячених згуртованості групи, саморозвитку, самодисципліни, тайм-менеджменту, формування ціннісних орієнтацій, підготовці до сімейного життя, вирішенню міжособистісних конфліктів, налагодженню комунікації з викладачами тощо.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Процес професійної підготовки майбутніх соціальних працівників повинен бути цілеспрямованим, систематичним та включати дієві методи і форми роботи. Одним із ефективних навчальних методів є тренінг. Адже саме за допомогою тренінгу можна вдало подати необхідний теоретичний матеріал, а також відпрацювати необхідні навички та форми поведінки. Слід зазначити, що впровадження тренінгів може бути корисним для студентів різних спеціальностей, а особливо для тих, чия професійна діяльність буде пов'язана зі взаємодією з іншими людьми. Адже такі напрямки роботи спеціаліста потребують розвинутих комунікативних якостей та професійних умінь взаємодії з іншими людьми, чого можна досягти засобами активного навчання. У подальшому автором планується написання ще кількох статей з окресленої проблематики, що стосуються актуальних питань професійної підготовки майбутніх соціальних працівників.

Список використаних джерел

1. Журавська Л. М. Соціально-психологічний тренінг: розвиток якостей особистостей працівників сфери туризму / Л. М. Журавська. – К. : Видавничий Дім «Слово», 2006. – 312 с.
2. Карпенко О. Г. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників в умовах університетської освіти : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Олена Георгіївна Карпенко. – К., 2008. – 48 с.
3. Колесов Д. В. Валеология – новое направление в педагогических науках / Д. В. Колесов // Валеология в школе. – 1977. – № 7. – С. 15–19.
4. Мельничук І. М. Теорія і методика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / І. М. Мельничук. – Тернопіль, 2011. – 43 с.
5. Поліщук В. А. Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: зарубіжний досвід / В. А. Поліщук. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. – 184 с.

Е. Л. Файчук,

ЧНУ ім. П. Могили, г. Николаев, Україна

РОЛЬ ТРЕНИНГОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СОЦИАЛЬНЫХ РАБОТНИКОВ

В статье раскрывается роль тренинговых технологий в процессе обучения в ВУЗе. Основной целью статьи есть анализ сущности и раскрытие возможностей использования тренинга в процессе профессиональной подготовки будущих социальных работников. Определены понятие тренинга, его основные составляющие и преимущества в сравнении с другими методами обучения. Описан опыт внедрения тренинговых технологий во время изучения таких дисциплин: «Технологии социальной работы», «Практикум социальной работы», «Социальная профилактика».

Ключевые слова: профессиональная подготовка; тренинг; социальные работники; студенты; обучение; ВУЗ.

О. Faychuk,

Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine.

THE ROLE OF TRAINING TECHNOLOGIES IN THE PROCESS OF TRAINING FUTURE SOCIAL WORKERS.

The article considers the role of training technologies in the process of studying at universities. The main purpose of the article is to analyze the essence and to consider the possibilities of using the training in the process of training future social workers. The task of the article is: definition of the concept of training, the characteristics of its main components, analysis of advantages compared with other methods of training. The author thinks that training is a form of active learning, the purpose

of which is the transfer of knowledge, the development of professional skills and skills. It is noted that the training allows forming future social workers the following professional skills: the ability to establish contact with the client; establishing communication and removing barriers in communicating with clients; active listening skills; orientation in the client's situation; removal of emotional stress; the ability to argue their point of view, etc. The article describes the experience of introducing training technologies in the study of such disciplines: «Technology of social work», «Workshop on social work», «Social prevention», etc. The author stresses that it is with the help of the training that it is possible to successfully submit the necessary theoretical material, as well as develop the necessary skills and behaviors. The introduction of trainings can be useful for students of different specialties, and especially for those whose professional activities will be related to interaction with other people. After all, such areas of work of the specialist require the developed communicative qualities and professional skills of interaction with other people, which can be achieved through active learning.

Key words: professional preparation; training; social workers; students; studies; university.

Рецензенти: *Мещанінов О. П.*, д-р пед. наук професор;
Гришкова Р. О., д-р пед. наук, професор.

© Файчук О., 2017

Дата надходження статті до редколегії 30.11.17